

י"כ היא גאולתם של ישראל...

כח הכנסת המצוי על הגאולה
כח הכנסת כחש' הגאולה

פ ויהי בימים הרבים ההם ויחל מלך מצרים
ויאמרו בני ישראל מן העבודה ויעקו ותעל
שועתם אליהם מן העבודה וישמע
אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו
את אברהם את יצחק ואת יעקב וירא אלהים
את בני ישראל וידע אלהים ש

מלך מצרים

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאמרו
בני ישראל מן העבודה ויעקו ותעל שועתם אל
הא' מן העבודה. וישמע א' את נאקתם ויזכור א'
את בריתו וגו' וידע א'. פרשת יציאת מצרים נתייחד
לה חלק גדול בתורה, לכל ענין גלות מצרים,
והאתחלתא דגאולה, והגאולה השלמה ממצרים. והנה
התורה"ק לא באה לספר סיפורים בעלמא מה שהיה
בעבר, ובכל זה מלמדת לנו אורחות חיים את הדרך
ליכון בה. וכמבואר שענין הגלות בעם ישראל אינו
מקרי, אלא הוא חלק בלתי נפרד מעצם היותו של
עם ישראל, וכדחזינון שרוב זמנם היו ישראל בגלות,
משום שזה חלק מעצמו של עם ישראל, הן בכלל
ישראל, והן לכל פרט שחיי ישראל, הן בכלל
והשכיבות, עד הגאולה השלמה שאז אור חדש על
ציון תאיר. ופרשת יצי"ם היא תורה שלמה בכל
עניני גלות וגאולה להאיר לכלל ישראל את דרכו
במחשכי הגלויות.

ויגיד אלעזר בן אהרן

6 [קמח] ויעקו ותעל שועתם אל האלהים,

היה הקב"ה מתאוה לתפלתו, אמר ריב"ל
למה"ד למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים
צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים
שמע המלך והצילה, לאחר ימים ביקש לישא
אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה
רוצה, מה עשה המלך ביה בה הלסטים כדי
שתצעק וישמע המלך, כיון שבאו עליה הלסטים
התחילה צועקת למלך א"ל המלך לכך הייתי
מתאוה לשמוע קולך, כך ישראל כשהיו במצרים
היו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין
עיניהם להקב"ה שנא' ויהי בימים הרבים ההם
וכו' ויעקו, מיד וירא אלהים את בני ישראל
התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובורע
נסיוה. (שמו"ד מב"א-ה)

ויזעקו בני ישראל אל ה' וישמע

7 [קפב] ויעקו, מתוך חמשה דברים נגאלו
ישראל ממצרים מתוך הקץ, מתוך צרה,
ויזעקו, ויזעקו, ויזעקו, ויזעקו, ויזעקו,
אלהים את נאקתם, מתוך צווחה,
ויזכר אלהים את בריתו, מתוך
זכות אבות, וירא אלהים את בני
ישראל, מתוך תשובה, וידע אלהים
מתוך הקץ. (ירושלמי תענית פ"א ה"א)

ויזעקו בני ישראל אל ה'

8 כג"כ מן העבודה. פירוש לא שזעקו לאל שישועים,
אלא זעקו מן הצער כאלו הועקו מלכא. ומודיע
הכמוז כי אומה זעקה עלתה לפני ה' והוא אומרו שועתם
וגו' מן העבודה" פירוש "מלצר העבודה", וישמע ה' את
נאקתם פירוש הרמת קול לכאס:
עוד יראה על דרך אומרו (שם ק"ה) מן המלך קראתי
יה עניני צמחצ'ה, כי אחת מהתפלות המתקבלות
היא מפלה שמחוק זרה, וכן הוא אומר (יה"ד ג') קראתי
מלכה, והוא אומרו ומעל שועתם וגו' מן העבודה פירוש
לזכר שהיתה מלצר העבודה, וכפי זה שועה זו היא מפלה,
ולעקב לאז הנהיה אל ה' וישמע בן ג'

מצרים. והיה בלמות יום יום מנוחה מן העבודה
כדרך המלוכה, שהיו כל שרי פרעה טרודים
בהספדו, וגם את עצדיו העבדים הניחו בזה
היום, אה, ויאנחו בני ישראל מן העבודה.
שכל הימים לא הניחו להם למקור ולהטעין על
לפניהם ולהתאנח ע"ז מקורל רוח ומעבודה
קשה, אבל בזה היום היו מתאנחים ע"ז הרבה
מה יהיה צדופם, וכי לעולם יהיה קן ח"ו:
ויעקו. נתקצו כולם למקום אחד והסכימו
לעמוד לתפלה ולעקב: ותעל שועתם וגו'.
אם היה כחזו ומעל שועתם מן העבודה אל
האלהים, היה נמשמעו שזעקו בשעת העבודה
כמו המוכה בלי חמלה וזעקו, ונלמדת לא היה
קן בלמות יום, שהיה יום מנוחה, אלא שהתפללו
על עבודתם שכל הימים. והא שכמוז מן העבודה,
אם לא ללמד שלא זעקו למנוחה ולראות בשפלות
עם ישראל, אלא על העבודה הקשה אשר עובד
בם, א"כ היה ראוי לכמוז על העבודה, אלא לא
ללמדו שלא היו מלומדים עדיין לתפלה בלשון
לא ושפית שיש שהיא ראוי להסקבל מלד עמם
התפלה, אלא היו אנשים פשוטים ומנושמים
בעלי עבודה קשה, וא"כ היה התפלה לה' רק
נקול זעקה או ונאזו ה' אלהי אבותינו, ומ"מ
נשמע תפלתם. המעיד, וישמע בן ג'

9 והפסוק הזה ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך
מצרים ויאמרו בני ישראל מן העבודה ויעקו וגו'
הוא סוד האתחלתא דגאולה האתערותא דלתתא
שהביאה לאתערותא דלעילא, וירא א' את בני וידע
אלקים. בכל מאתים ועשר השנים עד עתה כל זמן
שלא הגיע זמן פקידה מהגלות עדיין לא נאנחו
ישראל לפני הקב"ה, כי היו נתונים בחשכות הגדולה
ביותר ולא היו מסוגלים אפ"ל להתאנח, כאדם מיראש
בלי צל של תקוה, וזה היה השיא של גלות מצרים.
10 וכדאי' בזה"ק (ח"ב כה) שבמצרים היה הדיבור
בגלות, וכמוזא בספ"ק בפ"י הכתוב סגור עליהם
המדבר, היינו שכת הדבור היה סגור אצלם, שלא
היו יכולים להתפלל ולבקש, משום שהיו כ"כ
מטורפרים ומיואשים עד שלא היה להם כח אפ"ל
להתפלל. והאנחה היתה כבר אתחלתא דגאולה, אם
כי בחי' תפלה עוד לא היה להם ואך אנחה קול
בלי דיבור, שכל ד' לשונות אלו אנחה זעקה שועה
נאקה הינם קול בלי דיבור. כל לשונות של אנחה
אלו המה בחי' קול פנימאה, ביטוי של נשמת יהודי
שנכספה וגם כלתה נפשו על מצוקת הגלות, שכל
סבל גופני הוא כאין וכאפס נגד הכאב הפנימי של
יהודי שנתרחק מאביו שבשמים, שזהו עיקר בחי'
גלות, שאוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם,
ונהיה מתיצה ומסך המבדיל בין יהודי לאביו
שבשמים. וכדאינא בספ"ק בפ"י ותעל שועתם אל
הא' מן העבודה, היינו מעבודת ה', שנאנחו על גדול
ריתוקם מהש"ת. וכשרק הוציאו את ה' לשונות
של אנחה, מיד וירא א' את בני וידע אלקים, ופי'
וידע הוא דביקות כידוע כמ"ד והאדם ידע את תוה
אשתו, והיינו כי למעלה כבר עשתה האנחה את
תוכן הגאולה כי שוב נתדבק הקב"ה אליהם, ורק
למטה עוד התחיל קושי השיעבוד, ועדיין היו צריכים
להשתלשלות הגאולה כחמשב' ה' ומשה היה רועה
וגו'. וזו היתה האתחלתא דגאולה, ומכיון שהתחיל
לדרת האור של גאולת מצרים עוד להם הקב"ה שכבר
יכלו להתאנח לפניו ית', ואנחה זו פתחה בפניהם
שערי הגאולה.

4 נמלא זיאר הכמוז כמה סיבות שהעיר רחמי
הקב"ה לגאולה, ראשית הוא התפלה אע"ג שלא
היתה כסדר נכון, אבל רחמנא ליבא זעי כדאי'
5 במ' סנהדרין ד' ק"ו, שנית נאקה שלא בתפלה
רק מתוך זרה והכי המה בני אברהם יצחק
ויעקב, שלישית ראה זכרי סתרים, רביעיית פקד
עון טביעת הנניס, חמישית פקד השפלת דעת
ישראל, וזה היה העדר לכבודו ית' אשר עמו
שנקראים על שמו, יהיו נמוכי הדעת כ"כ, ופרעה
גרם כל זה. וישמע בן ג'
6 (כה) וירא אלהים את בני ישראל. פירש רבי
אברהם כי ראה החמס שחיו מצרים עושים להם בגלוי,
וידע אלהים העשוי להם כסתרי. ורש"י פירש וידע אלהים,
נחן עליהם לב ולא העלים עינו מהם. ונכון הוא על דרך
הפשט, כי בתחילה היה מסתיר פניו מהם והיה לאכול, ועתה
שמע אלהים נאקתם וראה אותם, לומר שלא הסתיר פניו עוד
מהם וידע את מכאובם וכל הנעשה להם ואת כל הצריך להם.
והאר"ך הכתוב להזכיר טענות רבות בגאולתם, וישמע אלהים
את נאקתם, ויזכור אלהים את בריתו, וירא אלהים, וידע
אלהים, כי ידעתי את מכאובי (להלן ג' ג), כי אע"פ שנשלם הזמן
שגבור עליהם לא היו ראויים להבאל, כמו שמפורש על ידי
יחזקאל (יחזקאל כח), אלא מפני הצעקה קבל תפלתם ברחמיו:
7 וירא אלהים את בני ישראל, וישמע בן ג'
8 וירא אלהים את בני ישראל, וישמע בן ג'
9 וירא אלהים את בני ישראל, וישמע בן ג'
10 וירא אלהים את בני ישראל, וישמע בן ג'

ויגיד אלעזר בן אהרן

"ואין ספק שהיא מצוה גדולה כי תפוצה הוא אתחלתא דגאולה - ובקשר עמה שראינו התשובה הגדולה מן באנשים פתחיי צדי, מן גבינוניים, מן בלשנים גלומתם, קרוב לנדיא שפנתו צדצ ריה הגאולה".

הנאמן רבי יהושע ז"ל סינג מסקטא, לשיטתו מלפני חלק יורה דעה סימן סח

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

ברכה כתיב (ס"ח א. כ) אשר כו'

ובקללה אם לא תשמעו (שם כ) כי הקללה נעשה על ידי החטא אבל אין לה מקום בלא זה. כי מאתו לא תצא הרעות כו' (איכה ג. ל). ואדרבא הרעות ביד אדם להפוך גם הקללה לברכה והוה שכתוב (ויקרא י. כ) נותן לפניכם כו' ברכה וקללה שגם הקללה ביד האדם כו'. והוה שכתבו דלי שזהבל בבחירות האדם. כי גם בעוסקו בעולם הזה. אם כל רצונו מנגע להתרוב כה' יתברך. על ידי זה עצמו יש עליה לכל הרברים שעוסק בהם. ועל שם זה נקרא רצון מלשון ריצה שלא בהדרגה. שעל ידי הרצון יכולין להפוך הכל אל רצונו לעלות לה' יתברך כניל. וכתוב (שם י. כ) כי ירחיב זה וכו' בגוף כו' שזה התרחבות נקודה הפנימיות. שיש בכל איש ישראל נקודה פנימיות לה' יתברך. גם יותר מזה אף בכל רבר כנוצע. רק שצריך האדם להרחיב נקודה הגיל שחנפשו בכל דבר.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

הרצון הבא מלפניו של התשובה הוא הרצון העמק של עמק התייב, לא הרצון השטחי שהוא חופס רק את הצדדים הרפים והניצונים של החיים, כי אם אותו הרצון שהוא הנרצין היחיד פנימי ליסוד החיים, והרי הוא העצמיית הנמרה של הנשמה. ומחוף שהרצון קבוע לטובה על ידי עמקה של תשובה, נקבע הטוב באמתתה של הנשמה ומהותה. וממילא, כל ההמשכות החולקותיות, כל זרע שבעל תשובה של אמתה מביא לעולם, נשאב אור החיים שלהם מיסוד הטוב. והם הם בעלי הנשמות המאירות, שהאור האדיאללי של הקדשה העליונה ספוג בהן.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

וכאן המוסק לשאלו: לאיזו תכלית ניתן לאדם רצון חפשי? כבר הסברנו בפרק על "התעלות העולם" שהעולם נברא מלכתחילה בלתי מושלם ועל האדם להשלימו, אבל כיצד האדם חדל האונים ויכל להשלים את הבריאה הענקית? הכח המאפשר לאדם להשלים את הבריאה הוא הרצון, לאחר שניתן לאדם רצון חפשי עומדות בפניו שתי אפשרויות: לרצות את אשר רוצה הבורא או חלילה להתכחש לרצונו יתברך. ואם ישאלך אדם: אמור לי במשפט אחד מהי תכליתו של האדם? התשובה היא: "השווית הרצון" - שישווה האדם את רצונו הפרטי לרצון הבורא, כמו שכתב רבינו: "דרך הקודש בניה הוא על יסוד החשוית, שהאדם משווה את דרכו הפרטית לדרך ה' העליונה". וצדקה עשה הקב"ה עמו בתתו לנו תורה ומצוות שהן גילוי רצונו של הבורא, ואלמלי מתן התורה חיינו מגששים באפילה בשאיפתנו להשוות את רצונו לרצון הבורא.

השווית רצון האדם לרצון הבורא אינה רק עושה את הנברא דומה לבוראו בבחינת "מה הוא רחום אף אתה רחום" וכדומה, אלא השוויה זו מקשרת את האדם באמצעות רצונו למקורו העליון: "בחתקושותו של הרצון הרי העני דומה לשרושו הגדול, יונק ממנו ומתחבר אליו ומתמלא מאורו, שפעת חייו מתמלא אותו המלוי הנצחי השלם שלו". התחברות זו של הרצון האנושי עם הרצון האלהי העליון מביאה להאזרותו של רצון האדם ומרוממת אותו למעלה בנבחה יותר מהרמה הרצונית הקבועה בחיי האדם.

בחירתו החפשית של האדם מאפשרת לו לכווין את הרצון גם לאפיקים שאינם תואמים את רצון הבורא. אי התאמה זו היא הנקראת "חטא", עיקר החסרון של החטא הוא שהחוטא מנתק את עצמו מההרמוני הכללית השוררת בכלל הבריאה, שהרי שאר כל היצורים פועלים רק על פי רצונו יתברך. וכך מתאר רבינו את הניתוק של החטא: "בחתקו הרצון הפרטי, בחשתקעותו בקטנות והפרטיות של השביה שהוא אסור בה, הרי הוא מנתק את רצונו ממקור החיים שלו ומביא בזה אפסיות, חלישות כח וחשיכה על מהותו היותר פנימית של עצמיותו, שהוא רצונו שהוא כבודו".

הניתוק שנוצר בגלל החטא בין רצונו של האדם למקור חייו, אינו ניתוק בלתי הפיך. גם לאחר הניתוק אל יאמר החוטא נואש, חטוב האמיתי של ההצלחה הנמורה אינו תלוי אלא ברצון האדם בלבד. יכולתו של האדם להעלות את רצונו אינו רק לפני החטא אלא גם לאחריו, גם אז יכול הוא להשיב את רצונו הנפול למקורו, לשותלו בבית ה' לאחדו באחדות החיה והשלימה. לאחר שהצלח בעל התשובה להעלות את רצונו, אז במצבו החדש הוא חש בעצמו רצון חדש שנבט בקדושה למעלה מהמדה הקבועה של בני אדם רגילים. והרווח הזה שלאחר התשובה הוא אחד החסברים למאמר: "דורות הופכים לזכויות".

אין העלאת הרצון וטיפוחו דבר פשוט, הוא דורש טיפול מיוחד, כשבאים לטפח את הרצון אפילו בדברים שבקדושה, כמו תורה, מוסר וכדומה, גם אז חובה להשיג שאור הקודש רק יישר את הרצון אך בשום אופן שלא יטשטש את כוחו. החלשת כח הרצון על ידי מעמסות מטרידות, אפילו אם יהיו נובעות ממקור עליון וקדוש לפי דעתו של האדם, יש סכנה שהחלשה זו תדלדל בסופו של דבר את הצורה העליונה של הוד האדם, כי אור הקודש מתגלה באדם וזקא כעו הרצון בחופשו.

הקדמה וקריאה לאלוהים הגמור יאמר לרבינו

ראיה לו, על פי קדשת הנשמה וצביונה הקדוש. וכשם שהיא קלה גדולה אצל התיידי, ככה הוא אצל הצבור בכללותו. הארת התשובה לשנה בישראל, התעוררותו חספה של האמה בכללה לשוב אל ארצה, אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה - באמת, אור של תשובה יש בה. באמת, הדבר מהפסא בברור גמור בבטחה של תורה: "ושבת עד ד' אלהיך" "כי תשוב אל ה' אלהיך". התשובה היא תשובה פנימית, אלא שהיא מקשה בהרבה מסכים חוצצים, ואין פת בשום עכוב וקניעת השלמה לעבב את האור העליון מהופיע עלינו.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

יסוד התשובה הרי הוא מביא רפואה לעולם קלו ממש. ורם הרצון גומר את פעלתו בתקף דוקא על ידי צאתו מהלחץ. בעלי תשובה ממשכים בחילא ותיקרא את עו החיים ממקור הטוב. המצויים והקראים כלם כלולים בהיקתם עם אמן הרצון המתגלם באדם בזיו הפאראו. נדחפים הם היסודות, הכחות והתולדות אל כל רות. מי משים בהם אור חיים שיטה נסדר, להפריח טוב, לטור ממוקש רע - הרצון הנצללה עו המוסר המאיר מהאפסוקלרית של מעלה. בגלוי דעת של גוי קדוש, נעשים המצויים כלם אגדה אחת לעשות את רצון המלך הקדוש הנבט במשפט והנקדש בצדקה.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

התשובה נוטלת את הרצון, ששבר נהגשם במעשה וקנה לו פת הרה של נבונה, עד ששבר בעצו גם את העו של המוסר והאמונה, ומפניו שהאור האלהי מתעורר ופה, והרצון נעקר מעקרו, איננו חוזר לתהו כי אם פועל הוא בעצו על יסודו של עולם להקביע בהנה פלה רצון בפיר לאור טוב, חדוונת נעשים פוכיות ממש.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

יש חסרון בתכונתה של התשובה הנמוכה, שהיא מחלשת את רצונו של האדם, ופוגמת בזה את אישיותו. וחסרון זה מתמלא הוא באשר באה מחשבת התשובה לגמור בשילה, שהרי היא מתאחדת או עם התשובה העליונה, שכל עקר כונתה היא לא להחלשת הרצון ובשכירת האסי האישי של האדם כי אם באסוף רצונו והנבגרת הערך של אישיותו, ומחוף כך - הודוונת מתהפכות לזכויות. ובשוב רשע מרשעו ונעשה משפט וצדקה - עליהם הוא יתיהו.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

כל חטא נובע מפגם ביכולת הנפש האדם. נחלשה הנפש ואינה יכולה לעמד נגד נטיית הרע שבה. חסרון יכולת זה, בצאתו אל הפעל, מחלש הוא את כח הרצון של הטוב, ותלישות הרצון מחוללת חלישות הדיעה והפרת הטוב מששששש. התשובה באה אחר בינהי, כשנגבירים את הפרת הטוב, הנבאה בשלמותה גם עם הפרת הרע. "הרע מקחין את הטוב". כשעמק הרע נעשה ירוע ברעתו, מכהיק יותר עמק הטוב בטובו. וכל מה שדיעת הטוב מתבררת, והפגם, שגורם החטא להחשיף את הדיעה, הולך לו על ידי השבת הרצון ונטיית הנפש אל הטוב - מתעוררת על ידי ההקרה גם פן הנטייה לכפס את רצון הטוב והנציל גם אותו מפגמו של החטא והנפש אשר בחלשה, מקבלת את טובה בזה להעמיד את נפילתה ולתקן את יכלתה, שתהיה כמלאכה בתור יכלת לטוב, ועל ידי זה נעשית הבחירה חפשית באמת, ושקיל הטוב נשקל הוא באין מפריע וממילא פת המושף הרחוני, שיש בכל נפש להמשיך אל הטוב. פועל הוא להנביר את הנקצת הטוב ולהעמיד את סדרי החיים של התיידי והצבור כלם על המרפו של הטוב הגמור, שמלחו האתחונה היא - אור ד'.

אמרי אלהינו יאמר לרבינו

קשרוים באמת לשוב, אף על פי שמעפכים בשביל כמה מניעות, כמו מחמת בלבול דעת או מחמת חלישות כח או מחמת אי יכולת לתקן דברים שהם נוגעים בין אדם לתברו, אף על פי שהעכוב הוא גדול מאד והלב מקרח להיות נשקר מפני ידיעת גדל החובה המפלה על האדם לתקן את כל פגמיו, באופן היחיד טוב והיחיד שלם - מקל - מקום, פון שהרצון לשוב בתשובה הוא אמין, אף על פי שאין בכחו עדין לטלף את כל המניעות, צריכים לקבל את ההקרה הזאת של התשובה בתור תכן המטהר והמקדש עד שלא יחז, מפני העכובים של אי השלמת התשובה, מכל רוממות ומכל עליה רחמיית שהיא

1 התעוררות... האמה בכללה לשוב אל ארצה... אור של תשובה יש בה - ע' כתיב הרב יהודה אלקשי בהוצאת מוסד הרב קוק כרך א עמ' 278 כרך ב' עמ' 324, 328-338 "התשובה הכללית"... שישבו ישראל לארץ הקודשה".

אמרי אלהינו יאמר לרבינו